

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

SYMBOL. CONCEPT AND PROBLEMATICS

Gabriela Crăciun

PhD, University of Pitești

Abstract: The study focuses on the concept of symbol explored in diachronism. The symbol has been given definitions from early times, some of them being limited, others more complex. Some researchers have associated the symbol with the idea of myth, as they appear to have the same source of production and to function within the same cultural terms. Other theoreticians have placed the symbol and the allegory in a relationship of equivalence. Both ideas were eventually dispelled, both the myth and the allegory being just a similar way of transmitting the ineffable.

Keywords: : symbol, myth, allegory, imaginary, psychoanalysis.

Universul este deseori încriptat, codat, fiind astfel potențat, augmentat prin multitudinea sensurilor pe care ajunge să le cuprindă. Încă din timpuri străvechi, oamenii au căutat legături, conexiuni cu lumea spirituală, conexiuni izvorâte din crezul că săvârșirea de acțiuni pe placul zeilor le-ar conferi beatitudinea veșnică. Obiectele, animalele, fenomenele naturii, acțiunile aveau să capete alte sensuri decât cele cunoscute, devenind astfel posesii ale spiritualului.

În goana după redempțiune, oamenii au creat un limbaj intern în care operau în stil hermeneutic. În explorarea lumii ce-i înconjură, aceștia se lansau în interpretări de tot soiul, interpretări ce aveau să se contrazică ulterior, sau să nască alte interpretări în lanț.

Forța dimensiunii spirituale a dat naștere la rituri, mituri, coduri, semne și simboluri. Acestea erau generate de trăiri și contexte esențiale vieții, precum evenimentele istorice, religioase ori de ordin ontologic: „simbolurile, miturile și riturile revelează totdeauna o situație-limită a omului, și nu doar o situație istorică; situație-limită, adică aceea pe care omul o descoperă când devine conștient de locul său în Univers”¹.

Utilizarea semnelor în definirea, conturarea și șablonarea unor situații existențiale conferă limbajului potențe amplificate, transformându-l pe acesta într-un limbaj dual, în care fiecare cuvânt poartă în sine valențe variate. Fiecare vocabulă primește masca simbolului, sensul său devenind reperabil doar într-un context specific și doar supus unui proces de decodare.

Simbolul a apărut și din imposibilitatea oamenilor de a explica științific anumite fenomene, drept pentru care aceștia și-au creat o ieșire din incert, plasând totul sub semnul inefabilului.

---

¹Mircea Eliade, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 42.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Încă din vremuri ancestrale, oamenii au simțit nevoia de a încadra fiecare acțiune într-un tipar, într-o categorie simbolică, astfel încât să faciliteze discernerea între fapte pozitiv și negativ simbolice, între fapte ce atrag iertarea și fapte ce atrag mânia lui Dumnezeu. Simbolul devine, în toată această divizare, calea de acces spre cosmos, spre divinitate, spre tărâmurile nepermise.

Printr-o operație de disecare a simbologiei, ajungem la rădăcinile simbolului, la structura sa etimologică. Provenind din termenul grecesc *sym-ballein* (συμβάλλειν : a uni, a lega, a reuni cele despărțite, a simboliza)², simbolul devine un liant între două obiecte, două entități sau chiar între două lumi. Reunind semnificații culese atât din spațiul material, cât și din spațiul spiritual, simbolul reușește să încapsuleze întreaga arie lingvistică din jurul vocabulei inițiale. Complexitatea sa rezidă în îmbinarea de sensuri atât pe linie sinonimică, cât și pe linie antinomică: „Paradigmatica simbolurilor ne dezvăluie existența unor relații de sinonimie parțială, de antonimie sau hiponimie, căci simbolurile se intersectează în sfera semnificației lor, se ordonează în șiruri derivaționale, aidoma cuvintelor limbii naturale”³. Simbolul este, așadar, contextul cultural sau spiritual în care este așezată vocabula.

De-a lungul timpului, s-au perindat diverse teorii ale simbolului, numeroase încercări de definire a acestuia, fie ele mai elaborate ori mai comprimate. Printre teoreticienii simbologiei se numără nume importante ale lingvisticii și ale semioticii: Sigmund Freud, Ferdinand de Saussure și Roman Jakobson.

Freud pornește, în analiza sa, de la conceptul oniric, dezvoltând teorii ale simbolului derivat din vis. Operând la nivelul gândirii subconștiente, gândire care acompaniază visarea, Freud găsește conexiuni și derivații ale acesteia în planul simbolizării. El lansează o teorie conform căreia există două procese ce descend din fenomenul visării. Primul dintre acestea se rezumă la eliberarea visului din aparatul imaginației, proces care este reluat în sens invers în momentul activării conștientului. În acest mod, se naște decodarea simbolului cuprins de vis, decodare intitulată de Freud „interpretare”. Supunând simbolul psihanalizei sale, teoreticianul creează un soi de interdependență între vis și interpretare, între imaginar și simbol, și în ultimă instanță, între semnificant și semnificat.

Freud împrăștiează spațiul simbologiei cu câteva elemente novatoare considerabile. Deși, în ceea ce privește descrierea categoriei visului, cu procesele sale interne, Freud nu face decât să sublinieze teorii anterioare și să aducă detalii operative, el este „într-adevăr inovator în ceea ce privește interpretarea”. El distinge două tehnici de interpretare: *simbolică* și *asociativă*⁴. Propunând această taxonomie, Freud reușește să introducă o teorie ce nu mai fusese atestată până atunci. Tocmai în această descoperire constă aportul său grandios în planul simbologiei.

Instituirea și clasificarea unor tehnici de decodare a simbolurilor fac din Freud un inițiator, un ghid în interpretarea viselor și a elementelor codate din substanța acestora. Prima

² Lorenz Dittman, *Stil. Simbol. Structură.*, Editura Meridiane, București, 1988, pp. 121-122.

³ Ivan Evseev, *Cuvînt-Simbol-Mit*, Ed. Facla, Timișoara, 1983, p. 16.

⁴ Tzvetan Todorov, *Teorii ale Simbolului*, Ed. Univers, București, 1983, p. 378.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

---

dintre tehnici, cea simbolică, constă, în fapt, într-o traducere a unor imagini cu ajutorul unei baze de date psihice prestabilite: <<Tehnica simbolică – anexă –constă în a folosi un repertoriu stabilit odată pentru totdeauna, asemenea unei „chei a viselor”, pentru a traduce, una câte una, în gânduri latente imaginile prezente>>⁵.

Dacă tehnica simbolică are o dimensiune generală, globală asupra semnificațiilor unui simbol, tehnica asociativă se reflectă mai mult în plan particular. Nu mai este vorba despre un repertoriu valid și valabil pentru toată lumea, ci este o tehnică care pune accentul pe cel ce visează și deconstrucția elementelor visului său, pentru a le asocia ulterior în plan simbolic și a atinge astfel interpretarea: „Tehnica aceasta constă în a cere celui ce a visat, de îndată ce a terminat relatarea visului său, să spună tot ce elementele acestuia din urmă evocă în el; asociațiile astfel stabilite se consideră ca fiind interpretarea visului.⁶ În felul acesta, numărul semnificațiilor generale, limitate cuprinse în prima dintre tehnici, crește vertiginos în cadrul celei de-a doua, unde sunt potențate de personalitatea și background-ul cultural al individului.

Deși autentică și novatoare, teoria freudiană în domeniul simbologiei este considerată, în contemporaneitate, oarecum limitată, nefiind autosuficientă complexității simbolului și interpretării acestuia: „psihanaliza freudiană reduce expresia simbolică la semnificația ei, adică la conținut. În ochii psihanalistului, simbolul nu este decât un simptom, adică manifestarea deghizată a conținuturilor inconștiente refulate”⁷.

După o analiză eșuată a limbii hindu, analiză efectuată în planul simbolicului, lingvistul de renume Ferdinand de Saussure teoretizează și el în domeniul simbolului, reușind să-și lase amprenta prin contribuția autentică pe care o aduce. Ezitățile și „poticnelile lui Saussure au o valoare exemplară: ele anunță impasul în care va ajunge o mare parte a lingvisticii moderne”⁸.

Saussure va insista asupra termenului „semn”, ca și concept general, ca și clasă globală din care face parte și simbolul, sau îl va descrie ca termen antitetetic simbolului, făcând delimitarea între caracterul amplu al semnului și caracterul particular al celui din urmă.

Pentru Saussure, simbolul este mai mult o greșeală de transfer lingvistic, astfel fiind alterat sensul lui propriu, sensul inițial. Tocmai aceste erori, omisiuni, lipsuri la nivelul unui text sunt cele care îi declanșează lui Saussure acea aplecare spre simbol, acel avânt înspre decodificare. Altfel spus, ceea ce nu există într-un anumit text are o mai mare propensiune de simbolic, decât ceea ce există, acesta din urmă fiind plasat în categoria semnelor.

Orientându-și interesul asupra studierii limbii legendelor și, în special, a *Nibelungilor*, lingvistul investighează existența substratului intențional din cadrul simbolurilor în cauză. Dacă Freud disocia caracterul general de caracterul individual al simbolului, Saussure îl tratează pe acesta dintr-un alt unghi. Fără să creeze o pereche antinomică, fără să propună vreo taxonomie, lingvistul găsește simbolul a fi încărcat cu intenționalitate: <<Pentru Saussure, în acord cu cadrul psihologic în care el se plasează, intenționalitatea este o trăsătură constitutivă a

---

⁵*Ibidem.*

⁶*Ibidem*, p. 380.

⁷ Daniel Cojanu, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradițională*, Ed. Lumen, Iași, 2009, p. 9.

⁸ Tzvetan Todorov, op. cit., pp. 395-396.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

---

simbolului; or, ea este absentă din legendele în chestiune, chiar dacă ele sînt „simbolice” pentru cititorul de astăzi>>⁹.

Saussure îngustează spectrul simbolului, încadrându-l, la nivel lingvistic, exclusiv în spațiul interjecției ori al onomatopeei: <<Saussure are în vedere ca simboluri în limbă onomatopeea și interjecția („exclamarea”) dar nu și tropii sau aluziile (este adevărat că acestea există decît în ceea ce el numește „vorbire” (parole), nu în „limbă”)¹⁰. Lingvistul reduce astfel sensul simbolului, definirea pe care o constituie fiind una incompletă.

Teoriile freudiene și saussuriene sunt contestate ulterior pentru restrîngerea ariei semantice a simbolului, pe care îl canalizează într-o singură direcție sau în mai multe direcții derivate din același punct. Astfel, el nu este privit în totalitatea potențelor sale.

Unghiul psihanalitic din care Freud urmărește procesul simbolizării nu este însă chintesențial explicării simbolului: „psihanaliza era o redescoperire a importanței simbolului, dar escamota totodată semnifacul în profitul biografiei individuale și al cauzei libidinale. Sub aspectul său freudian, ea desena o arhetipologie, dar obsedată de sexualitate, reducînd simbolul la apartenența rușinoasă a libidoului refulat”¹¹.

Unul dintre cei mai impozanți lingviști ai secolului al XX-lea, Roman Jakobson creionează câteva teorii ale simbolului în jurul poeziei. În accepția acestuia, nu numai vocabulele sunt purtătoare de semnificații, ci și ceea ce operează funcțional la nivelul poeziei, acesta fiind înscris în linia semanticului. În felul acesta, Jakobson lărgeste spațiul de analiză al simbolului, pe care îl caută în fiecare segment al unei piese lirice: <<se va extinde analiza elementelor care nu semnifică (sunete, prozodie, forme gramaticale) la nivelul semantic, la „structura tematică”; și de data aceasta, nu „realitatea” ca atare devine obiect al analizei, ci modul ei de prezentare în text>>¹². Jakobson devine mai preocupat de învelișul poeziei sau de rădăcinile acesteia decît de miezul semnat. Pe marginea încercărilor de definire a simbolului, lingvistul se arată mai mult atras de întrebarea „cum?”, decît de întrebarea „ce?”, astfel săpînd în zone ce nu au fost atît de explorate pînă la el.

Filologul francez Georges Dumézil propune o metodă simplă de excavare a sensurilor pe care simbolul le înglobează. El consideră că stabilirea sursei de proveniență a unui cuvînt este esențială oricărui proces hermeneutic, lucru de necontestat, însă filologul atribuie etimologiei rol unic și autosuficient în decodificarea simbolului: „Pentru funcționalismul lui Dumézil, un mit, un ritual, un simbol este direct inteligibil din clipa în care îi cunoaștem bine etimologia. Simbolismul este un compartiment al semantismului lingvistic”¹³.

Ca și alți teoreticieni ai simbolului, asemenea celor enumerați mai sus, Dumézil se înscrie printre cei ce reduc, limitează ori îngustează domeniul de căutare a semnificațiilor ce stau în spatele unui simbol. Etimologia este, desigur, un punct de plecare, o primă etapă de

---

⁹*Ibidem*, pp. 397-398.

¹⁰*Ibidem*, p. 400.

¹¹Gilbert Durand, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul.*, Editura Nemira, București, 1999, p. 49.

¹²Tzvetan Todorov, *op.cit.*, p. 406.

¹³ Gilbert Durand, *op. cit.*, p.53.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

---

decriptare, însă ea nu deține cheia unui simbol, date fiind valențele numeroase, poate chiar infinite ale acestuia. Un simbol incubează mai multe straturi; nu se rezumă doar la spațiul lingvistic. Contextul în care apare, spațiul literar în care răsăre, background-ul cultural din care se naște sunt faze ale unei hermeneutici complexe ce revelă semantismul unui simbol.

Antropologul francez Lévi-Strauss leagă simbolul de fenomenul antropologiei, fondându-și teoriile hermeneutice pe principii structurale: „Și nu pe o lingvistică pozitivistă, la nivelul lexicului și al semantismului, va alinia Lévi-Strauss antropologia și în special hermeneutica sa, ci pe fonologia structurală”¹⁴. El caută simbolul dincolo de perimetrul lexicului, intuindu-l în structură, în formă. Potrivit acestuia, compoziția simbolică devine decodabilă în contextul structurii ce o îmbracă, a formei și relațiilor ce se stabilesc la nivel formal.

În ciuda meritului de a fi caracterizat simbolul, de a-i fi trasat anumite caractere identitare, Lévi-Strauss, ca și predecesorii săi, se plasează în cercul teoreticienilor ce au definit simbolul doar parțial, concentrând semantismul acestuia într-un singur strat, fie el antropologic, psihanalitic ori imaginativ.

După ce toate încercările de definire a simbolului fuseseră consumate, Ernst Cassirer vine cu o nouă perspectivă, un nou unghi din care să fie evaluată reprezentarea simbolului, filozofia: „Obiectul simbolisticii nu este deloc un lucru analizabil ci, cu o expresie dragă lui Cassirer, o fizionomie, adică un fel de modelaj global, expresiv și care trăiește din lucruri moarte și inerte”¹⁵. Îndreptându-și crezurile filozofice înspre conținutul simbolic, Cassirer nu caută să reducă simbolul la niște parametrii definiției, nu caută să-l explice printr-o descompunere etimologică ori științifică, ci insistă să potențeze simbolul, care se explică pe sine în conștiința fiecărui individ. Infinitatea sensurilor din jurul simbolului devine justificabilă în lumina diverselor contexte ce leagă individul de simbolul în cauză.

Cassirer pune problema autenticității simbolului, insistând asupra structurii definiției a acesteia. Un simbol nu poate fi simbol dacă nu este compus în lumina anumitor principii de bază. Trasând o linie conceptuală între un simbol adevărat și o tentativă eșuată de simbolizare a unui obiect, filozoful german investeste simbolul cu nuanțe chintesențiale conținutului și structurii acestuia: „Cassirer avertizează împotriva confuziei dintre *simbol* și *copie*. Caracteristica inalienabilă a fiecărei funcții spirituale este că nu copiază pur și simplu, ci întrupează o forță genuină, formativă.” Această funcție „manifestă o energie independentă a spiritului uman”¹⁶. Altfel spus, simbolul nu este o copie a obiectului, ci este un avatar însuflețit al acestuia, un spirit ce se naște în limite materiale și ascende spre lumi superioare. Potrivit filozofului german, umanul este nelipsit din ecuația simbolică. De altfel, tocmai elementul uman este cel care generează conexiunile dintre obiect și simbol, cel care marchează contextul sau sfera de aplicare a acestuia din urmă.

---

¹⁴Gilbert Durand, op.cit., p. 54.

¹⁵*Ibidem*, p. 62.

¹⁶Daniel Cojanu, op. cit., p. 35

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Filozof german și, totodată, întemeietor al criticii literare moderne, Gaston Bachelard merge pe aceeași linie de cercetare ca și Cassirer până la un punct. Ambii teoretizează simbolul în contextul existenței dimensiunii umane, căci fără aceasta, procesul de simbolizare nu ar funcționa. Divizând spațiul simbolic în vederea sortării contextelor în care un simbol ar trebui să apară, Bachelard întrevide o triadă aplicativă în domeniul simbolic, ale cărei componente își au sorginea în arii diferite ca sens și scop. Potrivit acestuia, în aria științifică, simbolul nu și-ar avea locul, căci ar anula obiectul. Spațiul oniric, prin natura sa, ar limita paleta simbolică, iar simbolurile ar concentra numai manifestări ale psihicului. Cea de-a treia arie aplicativă este una totală, în care simbolul și-ar putea elibera toate semnificațiile, întrucât izvorăște din concentratul uman: „Dar există și un al treilea sector, plenar, pentru că este specific umanității din noi: sectorul vorbirii umane, adică al limbajului care se naște, fișnind din geniul speciei, totodată limbă și gândire”¹⁷.

Umanitatea este gena principală a simbolului, pulsul ce vibrează în structura acestuia. Fără a alinia o acțiune, un obiect, un fapt, la spiritul uman, am avea de-a face cu un pseudo-simbol. De altfel, „orice simbol, în ultimă instanță, se referă la om; el semnifică umanul, indiferent dacă reprezentarea lui este de tip zoomorf, dacă este luată din lumea mineralelor, plantelor sau obiectelor confecționate”¹⁸.

Relația simbol-mit

Societatea arhaică a creat progresiv șabloane de existență la care să se raporteze. Din relatări transmise de la o generație la alta, relatări ce vizează un target comun ori o istorie comună, s-a născut mitul. Acesta reprezintă o povestire sacră încadrată într-un mediu științifico-fantastic, o povestire ce se compune din credințele populare despre univers și toate elementele inexplicabile din jurul lui, despre zeități și puterile lor nemaivăzute.

Mitul devine un mecanism redundant pe care oamenii îl activează în vederea acționării după voința zeilor. Reiterând povești de mult spuse, mitul ajunge să concentreze o istorie a omenirii, a credințelor cărora le este fidelă.

În incursiunea teoretizării simbolului, diverși cercetători au atestat valoarea mitului în conturarea simbolului. Unii dintre aceștia au ipostaziat simbolul ca și moștenitor al mitului, alții au pus cele două concepte într-o relație de echivalență și interdependență, fiind subliniată conexiunea strânsă ce se ivește între acestea.

Simbolul este derivat din mit, fiind doar o verigă a acestuia, căci mitul înglobează mult mai multe semnificații, mult mai multă istorie și cultură: „Ca încercare de a revela un mister prin mijloace imagistice, mitul ni se înfățișează ca o înlănțuire de simboluri, iar orice simbol este forma condensată a unui mit”¹⁹.

---

¹⁷ Gilbert Durand, op.cit., p. 70.

¹⁸ Ivan Evseev, op. cit., p. 44.

¹⁹ Ivan Evseev, op.cit., p. 46

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

În ciuda căii prin care era transmis, fiind prelevat oral de la o generație la alta, mitul nu este produsul unor invenții ori ale unor pseudo-povești. În fapt, el cuprinde semnificații culese din spațiul arhaic, semnificații izvorâte din comprehensiunea poporului de la acea vreme. Construirea unui mit nu era hazardată, un mit nu se năștea doar pentru că trebuia să se nască, ci pentru că situația care învăluia un individ la un moment dat avusese loc deja în alți parametri temporali și poate și spațiali, însă esența acțiunii era aceeași. La constatarea reiterării unui act, unui eveniment critic, oamenii au simțit nevoia de a-i atesta valoarea de mit, acesta devenind un pattern la care să-și alinieze existența:

Mitul nu era, atunci, o născocire arbitrară și fantastică: izvora dintr-un proces *necesar*, în care înseși puterile ce plăsmuiesc lucrurile acționau asupra facultății plastice a imaginației parțial desprinse de simțurile corporale, astfel încât se întrucipau dramatic în imagini și figuri, care se strecurau prin țesătura experienței senzoriale și o completau cu un moment al „semnificației”²⁰.

Realitatea era cea care producea mitul, căci cei ce relatau îndemneau auditoriul să acționeze în stilul acelor fapte ce se întâmplaseră în vremuri de mult apuse. Crezul că acele întâmplări erau reale îi determina pe oameni să respecte valoarea mitului, căci nu ar fi vrut să facă nici un gest amenințător asupra imaginii zeilor. Totodată, fără să își dea seama, omenirea a creat mituri din amestecul de semne întrezărite în mediul natural pe care le-a asociat cu felurite mișcări ale universului, cu exercitări de putere din partea zeilor, cu amenințări cosmice. Aceste asocieri de natural și fantastic descendeau din imaginația și teama cuprinsă de subconștientul omului arhaic.

Romantismul acorda perfectă credibilitate miturilor și substanței acestora, drept pentru care le-au și implantat în creațiile lor. <<Pentru spiritul romantic, miturile nu sunt „minciuni”, ci povestiri adevărate, relatări despre „fapte metafizice” în limbaj simbolic, metaforic, poetic, adică în imagini>>²¹. Curentul romantic este binecunoscut pentru inserția mitologiei în compoziția scrierilor, pentru angrenarea zeităților în perimetrul existențial al celor ce li se perindă prin pagini, dar și pentru resuscitarea eroilor legendari: <<Pe lângă faptul că toți eroii mitici au avut funcția de simbol, căci au servit ca model de conduită umană, orice simbol ne proiectează în mit, căci acordă obiectelor reale o dimensiune fantastică, hiperbolizând „forțele” care stau în lucruri sau care se ascund în spatele lor>>²².

Limbajul mitic, ce are putere simbolică, prin definiție, funcționa la nivelul poporului arhaic precum un cod sacru ce reușea să stabilească reguli rigide de comportament. Grație exemplului divinităților și deznodământului ce acompania fiecare act al acestora, oamenii au început să-și creeze un sistem de conduită, pe care să-l respecte negreșit: „Actele săvârșite de ființele divine, ce sunt revelate prin intermediul limbajului mitic și al imaginației simbolice, întrucât reprezintă adevărul absolut, pot mobiliza religiozitatea în sânul societăților tradiționale și pot institui norme, modele etern variabile de comportament individual și colectiv”²³.

---

²⁰Mircea Eliade, *Mitul eternei reîntoarceri*, în Eliade, Mircea, *Eseuri*, Editura Științifică, București, 1991, p. 14.

²¹ Daniel Cojanu, op.cit., p. 88.

²²Ivan Evseev, op. cit. p. 47.

²³ Daniel Cojanu, op.cit., p. 89.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Limbajul mitic derivă, în fapt, dintr-o gândire simbolică, o gândire clădită pe asocieri de sensuri din spații diferite, în care denotativul este deseori suplinit de dimensiunea conotativă. Mitul funcționează într-o povestire grație ADN-ului său simbolic care încadrează obiectul în semantisme de ordin superior. Un mit nu numai că se identifică cu mitul într-o mare măsură, ci este compus dintr-un lanț de simboluri activând asupra aceleiași vocabule.

Existența gândirii simbolice datează, după cum constată fondatorul psihologiei analitice, din timpuri străvechi: „Jung observa că lumea arhaică vorbește prin simbol, că universul de arhetipuri și simboluri de la baza vechilor culturi și civilizații constituie un fenomen cultural global, un factor fundamental de coeziune și comunicare spirituală”²⁴. Astfel, simbolul devine o cale de mediere între reprezentanții aceleiași comunități, un facilitator în sudarea unei societăți, și nu în ultimul rând, un generator de cultură.

Trecutul trăiește prin prisma repunerii în scenă a mitului, ai cărui actori sunt simbolurile cu a lor încărcătură afectivă. Timpul este sublimat, reactualizat și immortalizat în forma mitului, al cărui fond este chiar simbolul. Angrenarea tradițiilor în compoziții poetice constituie „antidotul temporalității dizolvante, implicând continuitate, reiterarea momentului inaugural, afirmarea principiului (formativ), a esenței. Continuitatea se exprimă ca prezență a principiilor transcendente, ca difuzare și iradiere a esențelor”²⁵.

Ernst Cassirer teoretizează asupra legăturii strânse care se naște între mit și simbol, însă pune accentul pe traseul diacronic al simbolului, care la un moment dat părăsește mitul în spațiul poetic. Cassirer conturează o altă posibilă matriță din care ar lua naștere simbolul în contextul poematizării, și anume, știința. Interpretând mitul <<ca un simbol sclerosat, care și-a pierdut vocația „poetică”>>, filozoful german găsește în știință „o constantă repunere în discuție a simbolurilor”, nutriend „o putere de pregnanță simbolică mai mare...”²⁶.

Mitul și simbolul sunt, fără doar și poate, interdependente, primul fiind compus dintr-o înșiruire de simboluri, în timp ce simbolul pulsează grație fondului cultural, social și istoric al mitului.

Relația simbol-alegorie

Simbolul a fost deseori întrevăzut ca alegorie, cele două concepte devenind sinonime, în accepția unor teoreticieni. Atât simbolul, cât și alegoria împărtășeau aceeași ramă metempsihotică, fenomenele sau obiectele cuprinse de acestea transformându-se într-o imagine vizualizabilă la o altă scală.

Avansând în anii 1700, definirea celor două concepte nu a mai fost una unitară, de ansamblu, acestea fiind diferențiate prin câteva trăsături de bază, trăsături ce subliniază o relație de antinomie clară.

---

²⁴*Ibidem*, p. 55.

²⁵*Ibidem*, p. 75.

²⁶ Gilbert Durand, op. cit., p. 63.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Reprezentant notoriu al romantismului, Goethe este printre primii care accentuează o discrepanță vizibilă între simbol și alegorie. În accepțiunea acestuia, „atît alegoria, cît și simbolul au rolul de a exprima abstractul (noțiunea, ideea) printr-o imagine concretă, dar alegoria tinde spre univocitatea conținutului, în timp ce imaginea simbolică este predispusă spre mai multe lecțiuni”²⁷. Cu alte cuvinte, aria de semnificații a simbolului depășește corpul semantic al alegoriei. Simbolul face trimiteri culturale, istorice sau religioase, generând sensuri multiple și, cel mai important, nepuizabile. Fiecare individ posedă o conștiință unică, dat fiind faptul că provine dintr-un background încărcat cu principii și elemente adaptate propriului univers. Din tot acest amalgam de experiențe și norme individuale se nasc interpretări variate, culminând prin infinitatea lor. Alegoria, pe de altă parte, traduce un singur sens, ce nu se reiterează într-un alt context ori în alte vocabule. Ea transcrie un singur element sensual.

Tudor Vianu face o expertiză în ceea ce privește profunzimea semantică a simbolului și găsește că acesta „încorporează și transmite semnificațiile realului sensibil, dar cum aceste semnificații sunt ilimitate, spiritul trebuie să le formeze într-un act de aprofundare continuă, ceea ce poate da impresia că semnificațiile sunt adăugate realului, sunt introduse în el”²⁸. Atestând pluralitatea de semnificații ce se poate ascunde în spatele unui simbol, Vianu configurează simbolul ca fiind un nucleu spre care converg diferite arii culturale, dar și din care diverg sensuri infinite. În schimb, alegoria o echivalează cu o simplă vocabulă ce acționează în linie sinonimică în procesul redării unei imagini abstracte în planul concretului.

Dacă „simbolul tinde să cuprindă ilimitatul, insondabilul și nedeterminatul, alegoria, oricît de încărcată și fastuoasă ar fi imaginea, nu este decît o simplă ilustrație a unei idei abstracte”²⁹. Cândva confundate pentru trăsăturile comune pe care le împărtășeau, simbolul și alegoria devin ulterior două concept opuse ca sens și proiectare. Ambele transpun abstractul într-o imagine concretă, decodabilă, însă alegoria merge pe un traseu univoc, transpunând ideea culeasă în compoziția unui singur termen. Astfel, unei alegorii îi corespunde o singură interpretare în planul concretului. Limbajul pe care îl propune alegoria „ne dezvăluie o anumită artificialitate și monotonie a imaginilor care se constituie într-un cod perifrastic supărător de clar și ușor traductibil în planul noțiunilor”, iar „relația dintre semnificant și semnificat nu devine generatoare de noi sensuri, iar echilibrul dintre ele este perturbat de predominanța formei”³⁰.

De-a lungul timpului, au existat delimitări mai mult sau mai puțin clare în ceea ce privește diada simbol-alegorie. Unii le-au diferențiat la scală mică, alții au scindat cele două concepte considerate cândva gemene, plasându-le în zona antinomiei.

Carl Gustav Jung, cel care opera la nivelul arhetipului, instituie trei niveluri ale semnului: semiotic, simbolic și alegoric. Potrivit acestuia:

Orice concepție care explică expresia simbolică drept o analogie sau o descriere prescurtată a unui lucru cunoscut este *semiotică*. O concepție care explică

²⁷Ivan Evseev, op. cit., p. 28.

²⁸ Tudor Vianu, *Postume. Simbolul artistic*, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 143.

²⁹ Ivan Evseev, op. cit., p. 28.

³⁰*Ibidem*, p. 29.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

---

expresia simbolică drept cea mai bună formulare a unui lucru relativ necunoscut, care n-ar putea fi prezentat într-un mod mai limpede și mai semnificativ, este *simbolică*. O concepție care explică expresia simbolică drept o *circumlocuție voită* sau o *transpunere* a unui lucru cunoscut este alegorică³¹.

Simbolul se distinge de alegorie, în primul rând, prin funcționalitatea acestora. În timp ce simbolul este potențat de diversitatea culturală din care se naște, alegoria apare în lumina unui singur element cultural plasat sub semnul inefabilului. Astfel, simbolul este potențat, generând semnificații variate și atrăgând totodată interpretări infinite. Infinitatea acestora este emisă de diversitatea culturală de la nivelul receptării. Alegoria, în schimb, rămâne un corespondent al unei imagini, al unei idei inexprimabile, funcționând ca un simplu traducător al abstractului. Între alegorie și sensul acesteia se poate pune semnul egal; simbolul naște ramificații infinite, imaginea sa corespunzând unei serii de semnificații.

BIBLIOGRAPHY:

- Cojanu, Daniel, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradițională*, Ed. Lumen, Iași, 2009.
 Dittman, Lorenz, *Stil. Simbol. Structură.*, Editura Meridiane, București, 1988.
 Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul.*, Editura Nemira, București, 1999.
 Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994.
 Eliade, Mircea, *Mitul eternei reînțoarceri*, în Eliade, Mircea, *Eseuri*, Editura Științifică, București, 1991.
 Evseev, Ivan, *Cuvînt-Simbol-Mit*, Ed. Facla, Timișoara, 1983.
 Jung, Carl Gustav, *Tipuri psihologice*, Ed Humanitas, București, 1997.
 Todorov, Tzvetan, *Teorii ale Simbolului*, Ed. Univers, București, 1983.
 Vianu, Tudor, *Postume. Simbolul artistic*, Editura Pentru Literatură, București, 1966.

---

³¹ Carl Gustav Jung, *Tipuri psihologice*, Ed Humanitas, 1997, p. 502.